

KNJIŽNICA FRANCETA BALANTIČA KAMNIK

Simona Žibert

**AKTUALNOST IN UPORABA ZBIRK NEKNJIŽNEGA GRADIVA V SLOVENSKIH
SPLOŠNIH KNJIŽNICAH**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Kamnik, 2024

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Simona ŽIBERT

Naslov pisne naloge: Aktualnost in uporaba zbirk neknjižnega gradiva v slovenskih splošnih knjižnicah

Kraj: Kamnik

Leto: 2024

Št. strani: 36

Št. slik: 12

Št. preglednic: 5

Št. prilog: 1

Št. strani prilog: 3

Št. referenc: 22

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v Knjižnici Franceta Balantiča Kamnik.

Mentor v času strokovnega usposabljanja (ime in priimek, naziv delovne organizacije): Barbara Petrušić, Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik; Milena Glušič, Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik

UDK: 027(497.12):025.177

Ključne besede: neknjižno gradivo, zbirke neknjižnega gradiva, splošne knjižnice, pretočne vsebine

Izvleček:

V pisni nalogi sta predstavljena zbirka neknjižnega gradiva v Knjižnici Franceta Balantiča Kamnik in trend izposoje skozi leta. Predstavljenih je nekaj primerov zbirk neknjižnega gradiva iz tujine, kjer so novosti v zbirkah neknjižnega gradiva v knjižnicah že bolj uveljavljene in v uporabi in so se začele uvajati tudi v Sloveniji. Predstavljene so vrste pretočnih vsebin, ki postajajo del ponudbe v nekaterih splošnih knjižnicah v Sloveniji.

Kot raziskovalno metodo smo v nalogi uporabili anketo, s pomočjo katere smo preverjali aktualnost zbirk neknjižnega gradiva v slovenskih splošnih knjižnicah. Z anketnim vprašalnikom smo preverjali mnenja zaposlenih v oddelku nabave in obdelave, kakšne so potrebe po neknjižnem gradivu v knjižnicah, načinu uporabe ter po katerih vrstah neknjižnega gradiva njihovi uporabniki najbolj povprašujejo. Nekaj vprašanj smo naslovili tudi na pretočne vsebine v knjižnicah ter na mnenja zaposlenih glede dostopa in uporabe pretočnih vsebin kot dela knjižnične ponudbe.

Namen in cilj raziskave je ugotoviti aktualnost zbirk neknjižnega gradiva v splošnih knjižnicah v Sloveniji, kako knjižnice skrbijo za aktualnost tovrstnega gradiva, opažanja zaposlenih in v zaključku ponuditi predloge za ohranitev nadaljnje aktualnosti zbirk neknjižnega gradiva v splošnih knjižnicah.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
2	DEFINICIJE TERMINA NEKNJIŽNO GRADIVO	1
3	ZBIRKA NEKNJIŽNEGA GRADIVA V KNJIŽNICI FRANCETA BALANTIČA KAMNIK.....	4
3.1	ZBIRKA AVDIOVIZUALNEGA GRADIVA NA MLADINSKEM ODDELKU IN ODDELKU ZA ODRASLE	4
3.2	IGROTEKA	5
3.3	KARTOGRAFSKO GRADIVO.....	7
3.4	SLIKOVNO GRADIVO.....	8
3.5	NOTNO GRADIVO	9
3.6	IZLOČANJE IN ODPIS NEKNJIŽNEGA GRADIVA	9
4	PRETOČNE VSEBINE	10
4.1	BAZA SLOVENSКИH FILMOV	11
5	KNJIŽNICA STVARI.....	12
5.1	KNJIŽNICA SEMEN	12
6	PRIMERI ZBIRK NEKNJIŽNEGA GRADIVA IZ TUJINE	13
6.1	STADTBIBLIOTHEK LINZ	13
6.2	STADTBIBLIOTHEK KÖLN	14
7	RAZISKAVA.....	15
7.1	POSTAVLJENE TEZE	15
7.2	METODOLOGIJA IN METODE	16
7.3	REZULTATI RAZISKAVE.....	17
8	RAZPRAVA	24
9	ZAKLJUČKI.....	25
10	NAVEDENI VIRI IN LITERATURA.....	27
	PRILOGE	I

KAZALO SLIK

Slika 1: KFBK – igroterka v Krajevni knjižnici Komenda (foto: arhiv Krajevne knjižnice Komenda)	6
Slika 2: KFBK – igroterka v Kamniku (foto: arhiv KFBK)	7
Slika 3: Odgovori na vprašanje, katere zbirke neknjižnega gradiva ponuja knjižnica.	17
Slika 4: Odgovori na vprašanje, ali anketirani opazijo naraščanje ali upad izposoje in/ali zanimanja za zbirke neknjižnega gradiva.	18
Slika 5: Odgovori na vprašanje za anketirane, ki opazijo upad izposoje glede na vrsto neknjižnega gradiva.	19
Slika 6: Odgovori na vprašanje o vrstah neknjižnega gradiva, po katerih uporabniki trenutno najbolj povprašujejo.	20
Slika 7: Odgovori na vprašanja o spremembi ponudbe neknjižnega gradiva glede na povpraševanja s strani uporabnikov	20
Slika 8: Odgovori na vprašanje, ali katerim zbirkam neknjižnega gradiva vprašani namenijo več finančnih sredstev kot pred leti.	21
Slika 9: Odgovori na vprašanje, ali anketirani opazijo povpraševanje po pretočnih vsebinah v knjižnici.	22
Slika 10: Odgovori na vprašanje, ali se anketiranim zdi smiselno, da knjižnice omogočijo dostop in uporabo pretočnih vsebin kot del svoje ponudbe.....	22
Slika 11: Odgovori na vprašanje, do katerih vrst vsebin, za anketirance, ki so odgovorili z »da« pri prejšnjem vprašanju.....	23
Slika 12: Odgovori na vprašanje, ali knjižnica že omogoča dostop do pretočnih vsebin.	24

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: KFBK – število izposoj avdiovizualnega gradiva na fizičnih nosilcih po letih .	5
Preglednica 2: KFBK – število izposoj kartografskega gradiva po letih	8
Preglednica 3: KFBK – število izposoj notnega gradiva po letih	9
Preglednica 4: KFBK – odpisano neknjižno gradivo po letih	10
Preglednica 5: KFBK – število kupljenih enot neknjižnega gradiva po letih	10

1 UVOD

V pisni nalogi smo raziskovali uporabo in aktualnost zbirk neknjižnega gradiva v Knjižnici Franceta Balantiča Kamnik (v nadaljevanju KFBK) in po drugih slovenskih splošnih knjižnicah. Ugotavljali smo, kako aktualne so različne vrste neknjižnega gradiva za uporabnike knjižnice in kakšne so njihove potrebe po takšnem gradivu.

Preverjali smo, kako knjižnice skrbijo za dostopnost in aktualnost zbirk neknjižnega gradiva v digitalni dobi, ali se opušča uporaba nekaterih tovrstnih vsebin na fizičnih nosilcih in ali jih je mogoče nadomestiti na drugačen način.

V raziskovalnem delu smo s pomočjo anketne metode ugotavljali trende izposoje neknjižnega gradiva, ali izposoja določene vrste neknjižnega gradiva upada ali narašča. Preverjali smo, katero neknjižno gradivo je še vedno aktualno za uporabnike splošnih knjižnic in ali obstaja potreba po drugačnih vrstah neknjižnega gradiva. Anketa je bila poslana po e-pošti 58 slovenskim splošnim knjižnicam, zaposlenim v oddelku nabave in obdelave gradiva.

Postavili smo tri teze, ki smo jih v pisni nalogi želeli potrditi ali ovreči s pomočjo poslane ankete.

- Knjižnice se srečujejo z upadom izposoje neknjižnega gradiva, predvsem avdiovizualnega.
- Smiselna je uvedba novih vrst neknjižnega gradiva in tako ohraniti aktualnost zbirke in zanimanje uporabnikov.
- Večina splošnih knjižnic svojim uporabnikom ne omogoča dostopa do pretočnih vsebin.

2 DEFINICIJE TERMINA NEKNJIŽNO GRADIVO

V strokovni literaturi lahko zasledimo različne definicije in opredelitve, kaj neknjižno gradivo predstavlja v knjižnični zbirki.

Neknjižno gradivo je zelo raznoliko. Tako kot drugo gradivo je tudi to gradivo treba katalogizirati in vsebinsko opisati, da je lahko dostopno uporabnikom (Petek, 2023, str. 167). Običajno nima oblike knjige, glavni nosilec sporočila ni besedilo in nosilec ni papir. Da ga

lahko sploh uporabljamo, pogosto potrebujemo ustrezno napravo; to je lahko računalnik, predvajalnik, projektor, gramofon, mikročitalnik itd. (Petek, 2023, str. 188).

Avtorica Kerec (2001, str. 54) osnovno tipologijo knjižničnega gradiva deli v tri večje skupine:

- monografske publikacije (tiskane),
- serijske publikacije (tiskane),
- neknjižno gradivo v širšem smislu (tiskano ali drugače razmnoženo: kartografsko gradivo, slikovno gradivo, drobni tiski, avdio in video gradivo, mikrozapisi in računalniški zapisi ipd.).

»Monografske in serijske publikacije so po tej delitvi vse tiste, ki so uporabniku dostopne v tiskani obliki, neknjižno gradivo pa je lahko tiskano ali drugače razmnoženo, kot na primer kartografsko, slikovno, avdio in video gradivo, drobni tiski, mikrozapisi, računalniški zapisi in drugo. Delitev je možna tudi glede na fizično obliko in način shranjevanja gradiva.« (Ločniškar-Fidler, 2004, str. 12)

Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič idr., 2009) opredeljuje pojem neknjižnega gradiva na dva načina, in sicer:

- kot gradivo, pri katerem glavni nosilec sporočila ni tiskano besedilo in/ali nima oblike knjige, npr. kartografsko gradivo, notno gradivo, elektronski viri;
- kot gradivo, ki se po katalogizacijskih standardih katalogizira po ISBD(NBM), npr. avdiovizualno gradivo, mikrofilm.

Opazimo lahko razhajanja v definiciji termina neknjižno gradivo. Nekateri viri pod neknjižno gradivo štejejo gradivo, ki je v fizični obliki in nima oblike knjige. Nekatere definicije pa za neknjižno gradivo štejejo tudi elektronske vire, kot so na primer elektronske knjige, elektronske serijske publikacije, avdio knjige itd.

V raziskavi k zbirkam neknjižnega gradiva nismo prištevali elektronskih virov, ki se kreirajo po ISBD(ER), ampak samo neknjižno gradivo, ki se katalogizira po katalogizacijskih standardih ISBD(NBM), ker smo se želeli osredotočiti na zbirke neknjižnega gradiva na fizičnih nosilcih ter njihovo aktualnost in prihodnost v splošnih knjižnicah.

O terminu neknjižno gradivo tuji viri, ki so pretežno napisani v angleškem jeziku, v okviru bibliotekarskega strokovnega izrazja pogosto izenačujejo termina *non-book materials* in *non-book media*, torej naletimo na sinonimno uporabo (Ločniškar-Fidler, 2004, str. 15).

Avtorica Rampih (2010, str. 88) glede uporabe in namembnosti piše, da si moramo knjižničarji pri izboru neknjižnega gradiva postaviti naslednja vprašanja:

- ali bodo uporabniki neknjižno gradivo uporabljali za formalnoizobraževalne namene;
- ali ima razvedrilno vrednost;
- kdo ga bo uporabljal (odrasli, otroci ali uporabniki vseh starosti);
- ali bo knjižnica to knjižnično gradivo izposojala ali ga bodo uporabniki uporabljali samo v prostorih knjižnice;
- ali knjižnica pri zagotavljanju tovrstnega gradiva sodeluje z drugimi knjižnicami.

Upoštevati pa moramo tudi vsebinske in tehnične kriterije. Vsebinski kriteriji so lahko:

- kakšen je namen gradiva in ali vsebuje napotke, dajejo odgovor na zastavljeno vprašanje;
- ali bo za gradivo daljše zanimanje ali bo izražen samo trenutni interes;
- ali je primerno za različne starostne stopnje in namene itd.

Preveriti je treba tudi tehnične značilnosti neknjižnega gradiva:

- način predvajanja;
- opremo, ki jo potrebujemo;
- ali je gradivo pri morebitnih poškodbah možno popraviti itd.

Ker so se povpraševanje in potrebe uporabnikov v zelo kratkem času precej spremenile, morajo splošne knjižnice razmisliti o novih vrstah in ponudbah neknjižnega gradiva in jih postopoma začeti uvajati kot del svoje ponudbe, ki bi lahko nadomestila ali dopolnila že obstoječe zbirke neknjižnega gradiva. V nadaljevanju bomo predstavili tako imenovano knjižnico stvari in kaj lahko ta storitev doprinese k ponudbi knjižnic. Nekatero splošno knjižnico v Sloveniji so že pričele z uvedbo novih zbirk neknjižnega gradiva, kot je knjižnica semen. Nekatero zbirke neknjižnega gradiva pa se zaradi spremenjenih navad uporabnikov ne bodo vrstile v knjižnice, vsaj ne v takem obsegu kot pred leti, zato bi bilo smiselno, da se ponudijo uporabnikom v

spremenjeni obliki, kot so na primer pretočne vsebine, ki jih bomo prav tako predstavili v nadaljevanju.

3 ZBIRKA NEKNJIŽNEGA GRADIVA V KNJIŽNICI FRANCETA BALANTIČA KAMNIK

Pri nabavi in izgradnji upoštevamo dokument o upravljanju knjižnične zbirke Knjižnice Franceta Balantiča Kamnik. Cilji tega dokumenta so prvo vodilo pri oblikovanju knjižnične zbirke z nabavo gradiva in knjižničnimi darovi. Za nas sta pomembna uporabnik in lokalna skupnost, zato je knjižnična zbirka oblikovana tako, da upošteva potrebe skupnosti, njeno različnost glede vsebine, jezikov, formatov, kvalitete, da upošteva nove zahteve in inovacije ter spoštuje tradicijo (Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik, 2017).

Za načrtovanje nabavne politike poleg Strokovnih priporočil in standardov za splošne knjižnice za obdobje 2018–2028 (2019) upoštevamo tudi zahteve javnega poziva za sofinanciranje nakupa knjižničnega gradiva Ministrstva za kulturo in priporočila Resolucije o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031 (2024).

Zbirka neknjižnega gradiva se je skozi leta v KFBK postopoma zmanjševala, tako v nabavi kot v številu enot, ki so na voljo za izposajo. Dejstvo je, da se je način, kako uporabniki dostopajo do gradiva, ki je bilo prej na voljo samo v fizični obliki, spremenil. Prav tako sta se spremenila trg in ponudba tovrstnega gradiva. Zmanjšalo se je število dobaviteljev in ponudnikov, ki izdajajo avdiovizualno in drugo neknjižno gradivo na fizičnih nosilcih.

3.1 ZBIRKA AVDIOVIZUALNEGA GRADIVA NA MLADINSKEM ODDELKU IN ODDELKU ZA ODRASLE

Bibliotekarski terminološki slovar (Kanič idr., 2009) opredeljuje avdiovizualno gradivo kot neknjižno gradivo, shranjeno na avdiovizualnem mediju, ki je namenjeno gledanju in poslušanju. Avdiovizualni medij pa opredeljuje kot medij za shranjevanje in predvajanje zvočnih in vizualnih zapisov.

V KFBK zbirka avdiovizualnega gradiva na fizičnih nosilcih na otroškem in mladinskem oddelku zajema večinoma filme in risane filme na video DVD-jih ter glasbene in neglasbene vsebine na CD-jih, na oddelku za odrasle pa predvsem filme na video DVD-jih.

Preglednica 1: KFBK – število izposoj avdiovizualnega gradiva na fizičnih nosilcih po letih

Leto	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Št. izposoj	35.254	35.754	30.708	26.894	21.528	17.825	9.445	7.718	9.068	7.879

Število dobaviteljev v KFBK se je od leta 2014 do leta 2023 zmanjšalo. Čeprav je bilo pred leti več dobaviteljev, trenutno KFBK prejema ponudbe za nakup filmskih DVD-jev samo od enega ponudnika.

Avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih pa je podvrženo različnim fizičnim poškodbam, kot so praske in odrgnine, ki lahko povzročijo, da DVD- in CD-predvajalniki ne morejo pravilno prebrati podatkov. Slaba kakovost medija lahko vodi do hitrejšega propadanja podatkovne plasti, kar zmanjšuje življenjsko dobo. Pojavijo se lahko tudi napake pri zapisovanju podatkov, kar onemogoča kasnejše branje in uporabo podatkov. Poleg tega lahko nepravilno shranjevanje fizičnih nosilcev, kot je izpostavljanje neposredni sončni svetlobi, vlagi ali visokim temperaturam, prispeva k hitrejšemu uničenju avdiovizualnega gradiva.

3.2 IGROTEKA

Z zbirko igrac in iger se knjižnica lahko prilagodi različnim interesom in potrebam uporabnikov, kar povečuje aktualnost zbirke neknjižnega gradiva. Vse bolj se uveljavlja učenje skozi igro, igroteke pa lahko služijo kot izobraževalno orodje pri tem. Med igro otrok uporablja domišljijo, ustvarja in raziskuje svet okoli sebe, preigrava vloge odraslih, ki jim še ni kos v resničnem življenju, in vstopa v dejavnost z drugimi ljudmi: tako vrstniki kot tudi odraslimi v bližini. Med igro otrok razvija lastne kompetence, gradi samozavest in samopodobo ter se uri za prihodnje izzive v resničnem svetu (Erickson, 1985, v Bregant, 2015, str. 25).

Igre lahko služijo kot učna platforma, saj podajajo informacijske in učne spretnosti na kompleksen in zanimiv način ter so hkrati močna motivacija za nadaljnje učenje z uporabnikovim raziskovanjem in izpopolnjevanjem teh spretnosti. Višja stopnja angažiranosti lahko pomaga učencem, da se naučijo vztrajati, in jim omogoči različne pristope k reševanju

težav. Dejstvo, da ni vedno samo en način za pristop in rešitev problema, postane bolj očitno, ko se učenci soočijo s situacijami, kjer so informacije delne ali nepopolne. Matematika, ki se pogosto uporablja kot mehanika igre, skupaj s pogosto nepredvidljivo naravo človeške izbire, naredi igro vedno edinstveno in zanimivo izkušnjo (Mayer in Harris, 2010, str. 26).

Poleg tega lahko zbirka v igroteki pomaga pri promociji bralne kulture, saj lahko igre temeljijo na knjižnih vsebinah ali spodbujajo zanimanje za določene teme, ki so pokrite v knjižnični zbirki.

V KFBK smo zbirko igrač najprej vpeljali v Krajevni knjižnici Komenda leta 2015, ob deseti obletnici delovanja enote. Pri izgradnji zbirke smo pozornost namenili kakovosti igrač. Večina igrač iz zbirke ima mednarodno oznako za varno (CE) in okolju prijazno igračo. Večji del igrač je sicer namenjen najmlajšim, starejšim otrokom pa je namenjen del zbirke, ki zajema družabne igre in sestavljanke. Trenutno zbirka obsega 110 igrač in družabnih iger.

Igrače so razvrščene glede na njihovo osnovno funkcijo (motorične igrače, senzorične igrače, izobraževalne igrače, posnemovalne igrače, konstrukcijske igrače, družabne igre) in priporočeno starost. Ob igračah so na kontrolnih listih pripravljene predloge za izposajo ostalega gradiva (knjige, avdiovizualno gradivo itd.), ki se tematsko navezuje na določeno igračo in je na voljo v knjižnici.

Slika 1: KFBK – igroteka v Krajevni knjižnici Komenda (foto: arhiv Krajevne knjižnice Komenda)

V začetku leta 2023 smo igroteko postavili tudi v osrednji enoti KFBK. Zbirka trenutno obsega 143 igrač in družabnih iger.

Slika 2: KFBK – igroteka v Kamniku (foto: arhiv KFBK)

3.3 KARTOGRAFSKO GRADIVO

KFBK še vedno ponuja kartografsko gradivo v obliki zemljevidov in atlasov, vendar se danes kartografska zbirka počasi opušča. Zemljevide in atlase v fizični obliki so zamenjale aplikacije na mobilnih in drugih napravah, ki omogočajo tudi interaktivno raziskovanje in hitrejšo analizo geoprostorskih podatkov.

Avtorica Keyworth (2024) kot prednosti digitalnih zemljevidov in atlasov navaja:

- Priročnost na dosegu roke. Aplikacije za pametne telefone in naprave GPS omogočajo takojšen dostop do podrobnih zemljevidov, kar uporabnikom omogoča enostavno navigacijo po neznanem terenu.
- Ena od največjih prednosti digitalnih zemljevidov je posodobitev v realnem času, posodobitve o prometnih razmerah, cestnih zaporah in drugih zanimivostih. Ta dinamična funkcija zagotavlja, da so uporabniki vedno opremljeni z najnovejšimi informacijami za optimizacijo potovanja.
- Prilagajanje in interaktivnost. Digitalni zemljevidi uporabnikom omogočajo prilagodljive funkcije in interaktivna orodja, s katerimi lahko svojo izkušnjo prilagodijo svojim željam. Možnosti za raziskovanje, od satelitskih posnetkov, 3D in uličnih pogledov itd.

Avtorica Keyworth (2024) kot prednost zemljevidov in atlasov v fizični obliki navaja:

- Zanesljivost na oddaljenih območjih. Prednost papirnatih zemljevidov in atlasov je v krajih, kjer je internetna povezava nezanesljiva ali je sploh ni. Za razliko od digitalnih zemljevidov papirnati zemljevidi niso odvisni od elektronskih signalov ali baterij.
- Uporaba brez motečih dejavnikov. Papirnati zemljevidi in atlasi so v svetu, ki ga preplavljajo digitalni moteči dejavniki, priložnost, da si uporabniki oddahnejo od nenehnih obvestil in opozoril.

Preglednica 2: KFBK – število izposoj kartografskega gradiva po letih

Leto	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Št. izposoj	298	323	272	270	212	164	93	89	261	193

V KFBK je večji del zbirke zemljevidov del kompletov, ki sodijo k turističnim vodičem. Izposoja je prav zaradi tega nekoliko bolj stabilna kot pri drugih vrstah neknjižnega gradiva. V letih 2020 in 2021 je izposoja vseh vrst gradiva upadla, med njimi tudi kartografskega, zaradi pandemije covida-19 in ukrepov preprečevanja okužb, ki so med drugim prinesli začasno zaprtje knjižnice in odsvetovali gibanje ter izlete posameznikov, kar bi lahko vplivalo na zmanjšanje izposoje tovrstnega gradiva. Izposoja kartografskega gradiva se je spet povečala po koncu epidemije.

Zemljevidi in atlasi, ki se izposojajo kot samostojne enote, so zastareli, novih izdaj in ponudb za nakup pa je zelo malo, zato jih v našo zbirko ne vključujemo več.

3.4 SLIKOVNO GRADIVO

Slikovno gradivo je dvodimenzionalna podoba (ali komplet podob), izdelana v izvorni obliki s tehnikami, kot so risanje, slikanje ali fotografija. Slike so običajno namenjene gledanju s prostim očesom (ISBD(NBM), 1997, str. 68).

Slikovno gradivo je pojem za gradivo, na katerem prevladuje slikovna upodobitev. Po svoji obliki ga delimo v tri osnovne skupine:

- fotografije,
- razglednice,
- slike (stenske, učne, tehnične) in likovne umetnine (Kerec, 2001, str. 56–57).

KFBK ima veliko slikovnega gradiva, ki ni katalogizirano, saj gre večinoma za razglednice, ki so del domoznanske zbirke. Razglednice digitaliziramo in objavljamo na spletni strani <https://www.prejmipozdrav.si/>. Objavljeno gradivo zajema razglednice iz obdobja od konca 19. stoletja do konca 20. stoletja. Knjižnica slikovno gradivo pridobiva z nakupi in darovi.

3.5 NOTNO GRADIVO

Notno gradivo oz. muzikalija je list, zvezek, knjiga s tiskanimi ali pisanimi glasbenimi deli v notnem zapisu (Kanič idr., 2009).

V KFBK je notno gradivo večinoma del otroških knjig s pesmimi, v nekaterih primerih je priložen tudi glasbeni CD. Zaradi bližine glasbene šole knjižnica ne hrani večjega števila muzikalij, saj ima šola že dovolj bogato zbirko notnega gradiva.

Preglednica 3: KFBK – število izposoj notnega gradiva po letih

Leto	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Št. izposoj	697	853	893	783	932	916	271	373	499	414

3.6 IZLOČANJE IN ODPIS NEKNJIŽNEGA GRADIVA

V KFBK se izločanja gradiva na fizičnih nosilcih iz svojih zbirk lotevamo iz več razlogov:

- Tehnične omejitve in zastarelost opreme. Predvajalniki za starejše formate (kot so VHS-kasete ali avdiokasete) postajajo redki in težko dostopni. Prav tako se uporabniki manj poslužujejo opreme, ki bi omogočala predvajanje vsebin CD-jev in DVD-jev, ker je veliko vsebine na voljo preko ponudnikov pretočnih vsebin. Fizično gradivo zahteva tudi vzdrževanje in redno obnovo zaloge, saj se gradivo lahko hitro poškoduje, kar lahko predstavlja dodatne stroške za knjižnico.
- Spremembe v uporabniških navadah. Uporabniki vse bolj uporabljajo digitalne in spletne vire, zato se knjižnice prilagajajo njihovim potrebam in pričakovanjem. Knjižnice želijo uporabnikom omogočiti lažji in hitrejši dostop do gradiva po spletu. S porastom pametnih telefonov, tablic in prenosnikov, ki omogočajo preprosto pretakanje in prenos vsebin, fizični nosilci izgubljajo svoj pomen.
- Digitalizacija in dostopnost oz. prehod na digitalne formate. Digitalne zbirke omogočajo uporabnikom, da do gradiva dostopajo po spletu kadarkoli in kjerkoli. S

povečanjem uporabe spletnih platform za pretakanje fizični nosilci postajajo manj priljubljeni.

- Omejitve prostora, saj gradivo na fizičnih nosilcih zahteva veliko prostora za shranjevanje. V KFBK smo zmanjšali število enot neknjižnega gradiva na manjšo, vendar bolj temeljno zbirko in s tem ustvarili nekoliko več prostora za druge zbirke.

Preglednica 4: KFBK – odpisano neknjižno gradivo po letih

Leto	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Št. odpisanih enot	331	446	196	152	543	220	422	194	115	455

Preglednica 5: KFBK – število kupljenih enot neknjižnega gradiva po letih

Leto	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Št. kupljenih enot	1045	823	836	741	500	469	323	239	166	130

Število kupljenih enot neknjižnega gradiva v KFBK se je skozi leta postopoma zmanjševalo, tako zaradi manjše ponudbe na trgu kot zaradi manjšega povpraševanja uporabnikov.

4 PRETOČNE VSEBINE

Na splošno je pretakanje (ang. *streaming* ali *streaming services*) najhitrejši način za dostop do spletnih vsebin, ker lahko uporabnik vsebino začne uporabljati, še preden se celotna datoteka prenese. S pretakanjem se podatki (običajno avdio in video, vse pogosteje pa tudi druge vrste) prenašajo kot neprekinjen tok, kar prejemnikom omogoča skoraj takojšnje gledanje ali poslušanje. Glavna razlika med pretakanjem in prenosom je v tem, kaj se zgodi s podatki, ko jih uporabite. Pri prenosih element ostane v napravi, dokler ga ne izbrišete, pri pretakanju pa naprava samodejno izbriše podatke, ko jih uporabite (Costello, 2023).

Uporabnikom ni več treba kupovati posameznih glasbenih izdelkov in jih shranjevati na svoji napravi, temveč lahko do glasbe dostopajo preko omrežja, pri nekaterih ponudnikih pa je dostopnost uporabnikom plačljivih verzij omogočena celo brez povezave. V tem primeru gre ponovno za prenos izbranih datotek na napravo uporabnika, kjer se datoteka shrani in je tako dostopna tudi po prekinitvi omrežne povezave, s to razliko, da do nje dostopamo izključno preko izbrane aplikacije za pretočno predvajanje (Meze, 2019).

Med bolj znane tuje filmske ponudnike pretočnih vsebin spadajo Netflix, HBO Go, Disney+ in Amazon Prime, v Sloveniji pa Voyo in Baza slovenskih filmov. Bolj znane tuje platforme z glasbo so Spotify, YouTube Music, Tidal in Deezer.

Avtor Crane (2021) v članku ugotavlja, da je v zadnjih letih v ZDA prišlo do upada izposoje avdiovizualnega gradiva na fizičnih nosilcih in da nekatere novejšje izdaje sploh nikoli niso izšle na njih. Ugotavlja da, je ena od razlik med platformami, ki ponujajo glasbo, in filmskimi platformami ta, da uporabnik lahko z naročnino na Amazon Music ali Apple Music dobi glasbene vsebine vseh večjih založb, medtem ko skoraj nobena platforma s filmsko vsebino tega ne omogoča. Navaja še, da imajo knjižnice v ZDA še vedno namen ohraniti del zbirke na fizičnih nosilcih, predvsem za tiste uporabnike, ki niso vajeni novejšje tehnologije in pretočnih vsebin.

Imajo pa pretočne vsebine tudi svoje pomanjkljivosti. Ker gre v večini primerov za tuje ponudnike, ti večinoma ne nudijo podnapisov ali sinhronizacije v slovenskem jeziku. Prav tako za uporabo pretočnih vsebin potrebujemo dovolj zmogljivo internetno povezavo, kar lahko predstavlja težavo uporabnikom v nekaterih območjih Slovenije, kjer je pokritost slabša. Med glavnimi slabostmi je tudi omejenost vsebin glede na geografsko lokacijo, kar pomeni, da uporabniki v Sloveniji nimajo dostopa do celotne zbirke vsebin, ki so na voljo v nekaterih drugih državah. Tu gre večinoma za pravne omejitve, kot so avtorske in distribucijske pravice, ki urejajo, kje se lahko določene vsebine predvajajo. Za vsako platformo pa je seveda treba plačati tudi naročnino (od 8 do 12 evrov), ki pa lahko postane velik strošek, če uporabljamo več platform naenkrat.

4.1 BAZA SLOVENSKIH FILMOV

Baza slovenskih filmov (BSF) omogoča ogled slovenskih filmov. Pri projektu trenutno sodeluje 38 slovenskih knjižnic, ki omogočajo dostop do filmskih vsebin na tem portalu. Portal ustvarja, financira in vzdržuje Filmoteka, zavod za širjenje filmske kulture. Primarni cilj BSF je slovensko avdiovizualno produkcijo čim bolj povezati s publiko, olajšati dostop in razširiti priljubljenost slovenskega filma. Pri Filmoteki kot enega večjih problemov navajajo majhno število slovenskih filmov, ki so na zakonit način dostopni splošni javnosti, pa še ti so na voljo

na DVD-nosilcih in Blu-ray nosilcih, ki so po njihovem že pri koncu svoje življenjske dobe (Vrbnjak, 2023).

5 KNJIŽNICA STVARI

Knjižnice stvari oz. reči (ang. *library of things*) so zbirke otipljivih predmetov, kot so kuhinjski in elektronski aparati, vrtnarska oprema, semena, igrače in družabne igre, kompleti za znanstvene poizkuse, glasbila, orodje za kampiranje itd., ki so namenjeni izposoji. Čeprav knjižnice stvari in primeri zbirk materialnih stvari obstajajo že več desetletij, trend knjižnic stvari sovпада z družbenimi gibanji, ki se zavzemajo za bolj trajnostni razvoj družbe. Ta družbena gibanja spreminjajo in usmerjajo tudi trende knjižničarstva (Jones idr., 2023).

Avtorja Bromiel in Towers (2024) v svojem članku obravnavata splošne knjižnice v Illinoisu, kot sta Orland Park Public Library in Normal Public Library, in ugotavljata, da z uvajanjem novih zbirk in širjenjem ponudbe knjižnic ne le na knjige in elektronske vire, temveč tudi na različne edinstvene in praktične predmete, knjižnice privabijo tudi obiskovalce, ki drugače knjižnic ne bi obiskali.

V Sloveniji že obstajajo organizacije in ustanove, ki sicer ne delujejo v okviru splošnih knjižnic in ponujajo izposajo predmetov, kot so Knjižnica reči v Ljubljani, Centralna tehnična knjižnica itd.

Knjižnice se pri zbirki stvari soočajo z izzivi pri katalogizaciji kot tudi pri shranjevanju predmetov v svoji zbirki stvari. Pojavlja se potreba po edinstvenih metodah katalogizacije za različne vrste predmetov, kombinacijah različnih zapisov za predmete ter označevanje predmetov s številkami. Oviro lahko predstavlja tudi velikost predmetov, saj lahko nekateri zavzamejo veliko prostora, ter shranjevanje velikega števila predmetov v omejenem prostoru (Bromiel in Towers, 2024).

5.1 KNJIŽNICA SEMEN

Osnovni koncept knjižnice semen je precej preprost: posameznik si izposodi semena, ki jih namerava posaditi v svojem vrtu, potem ko rastlina obrodi, pa shranijo semena iz rastlin, ki so

jih vzgojili, in jih vrnejo v knjižnico, da jih drugi naslednje leto uporabijo. V praksi semenske knjižnice prilagodijo ta osnovni koncept potrebam in zmožnostim svojih skupnosti (Landgraf, 2015, str. 58).

V Sloveniji ima že nekaj splošnih knjižnic knjižnico semen. Koncept je večinoma enak pri vseh in temelji na brezplačni izmenjavi semen, hkrati pa spodbuja varovanje in ohranjanje avtohtonih ter tradicionalnih vrst rastlin. Pogoj za sodelovanje v knjižnici semen je članstvo v knjižnici, iz katere si uporabnik želi izmenjati semena. Za ta namen je ustvarjena tudi posebna aplikacija, ki je namenjena uporabniku. Aplikacija omogoča pregled nad kroženjem semen in uporabnika z navodili vodi skozi proces izposoje in vračanja semen.

6 PRIMERI ZBIRK NEKNJIŽNEGA GRADIVA IZ TUJINE

6.1 STADTBIBLIOTHEK LINZ

Mestna knjižnica v Linzu svojim uporabnikom ponuja pestro zbirko neknjižnega gradiva. Knjižnica veliko pozornosti nameni trajnosti in zato med drugim promovira svojo zbirko reči. Uporabniki si lahko brezplačno izposodijo stvari, ki jih potrebujejo za kratek čas, kot so kuhinjski pripomočki in aparati, čistilni aparati za dom, orodja za popravilo, kot tudi stvari za prosti čas (žoge, šivalni stroji, daljnogledi itd.). Ponudbo reči za izposajo si uporabniki lahko ogledajo tudi v spletnem katalogu. Uporabnikom je za izposajo na voljo tudi pet tovornih koles. Knjižnica zbira tudi nekatere stvari, ki jih uporabniki želijo zavreči, kot so stari CD-ji, DVD-ji in stare mobilne naprave, in jih lahko prinesejo v knjižnico, ki potem poskrbi za njihovo reciklažo.

Poleg mediateke, ki ponuja avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih, je knjižnica pridružena platformi s pretočno vsebino Filmfriend in platformi Media2go, ki poleg elektronskih in avdio knjig ponujata tudi dostop do nekaterih video in glasbenih vsebin.

PLATFORMA FILMFRIEND

Platforma Filmfriend ponuja video na zahtevo za knjižnice in je dostopna na različnih napravah, kot so televizorji, tablice in pametni telefoni. Uporabniki, ki želijo uporabljati platformo, se

morajo registrirati s svojim knjižničnim ali univerzitetnim računom ter geslom. Platforma ne vsebuje oglasov in je zasnovana za enostavno uporabo za vse uporabnike.

Trenutno je Filmfriend na voljo v Nemčiji, Avstriji in Švici. Vsebina je omejena glede na geografsko lokacijo (ang. *geoblocking*). Ponudba vključuje domače in tuje filmske klasike, dokumentarne filme, mednarodne arthouse filme ter otroške serije. Uredniki na posebnih straneh izpostavijo različne teme in predstavijo izbor filmov skupaj z informacijami o vsebini, igralcih, režiserjih in drugih sodelujočih pri posameznem filmu. Katalog filmov se redno posodablja in dopolnjuje. Vsebine je mogoče tudi začasno prenesti na mobilno napravo za obdobje do 30 dni. Aplikacija omogoča uporabo brez povezave. Kopiranje filmov preprečuje DRM-zaščita (Filmfriend, b. d.).

6.2 STADTBIBLIOTHEK KÖLN

Mestna knjižnica v Kölnu ponuja knjižnico stvari in predmetov za izposajo svojim uporabnikom, podobno kot Mestna knjižnica v Linzu.

Knjižnica s članstvom uporabnikom omogoča dostop do več platform s pretočno vsebino, kot so Filmfriend, Nkoda, Medici.tv in Naxos Music Library.

NKODA

Nkoda omogoča dostop do zbirke z več kot 10.000 enotami digitaliziranega notnega gradiva. Uporabniki s knjižničnim članstvom imajo brezplačen dostop do zbirke in jo lahko uporabljajo tudi preko mobilne aplikacije. S programom Nkoda lahko uporabniki zapisujejo note na spletu, platforma pa deluje tudi brez povezave. Vse zapiske in sezname lahko posamezniki delijo z drugimi uporabniki.

MEDICI.TV

Medici.tv je specializirana storitev za pretočno vsebino, ki se osredotoča na klasično glasbo, opero in balet. Ponuja obsežno knjižnico vsebin na zahtevo, vključno z neposrednimi prenosi koncertov, oper in baletov s priznanih prizorišč in festivalov po vsem svetu. Poleg tega

Medici.tv ponuja tudi dokumentarne filme, profile umetnikov ter tečaje z znanimi glasbeniki in izvajalci.

Platforma je znana po visokokakovostni video in avdio produkciji, zato je dragocen vir za ljubitelje klasične glasbe. Ponuja širok izbor nastopov vodilnih orkestrov, dirigentov, solistov in plesnih skupin ter vključuje tudi ekskluzivno vsebino, ki ni na voljo drugje.

NAXOS MUSIC LIBRARY

Naxos Music Library je eden vodilnih pretočnih servisov za klasično glasbo. Poleg lastne produkcije svoje posnetke v portal vnaša še več kot 800 drugih glasbenih založb. Trenutno zbirka vsebuje približno 2.900.000 skladb s približno 190.000 albumov. Predstavljenih je več kot 40.000 skladateljev in več kot 120.000 glasbenikov. Ponudba vključuje tudi Naxos Music Library Jazz in Naxos Music Library World, ki se osredotočata na druge glasbene zvrsti. Na voljo je na več platformah, vključno s spletnimi brskalniki, mobilnimi aplikacijami in namiznimi aplikacijami, kar uporabnikom omogoča poslušanje kadar koli in kjer koli, posnetkov pa ni mogoče shranjevati za čas, ko uporabnik nima dostopa do interneta (Naxos Music Library, b. d.).

V Sloveniji dostop do zbirke svojim članom omogoča Narodna in univerzitetna knjižnica.

7 RAZISKAVA

Anketa je bila poslana po e-pošti zaposlenim v oddelku nabave in obdelave gradiva v 58 slovenskih splošnih knjižnicah. Na anketo se je odzvalo 23 knjižnic. Odzvalo se je 41 % od vseh prejemnikov anket. Morda razlog za nekoliko slabši odziv lahko pripišemo času dopustov in posledične odsotnosti zaposlenih ali temu, da je bila povezava na anketni vprašalnik poslana konkretnim osebam, ki pa so lahko e-pošto spregledale ali pozabile izpolniti.

7.1 POSTAVLJENE TEZE

Postavili smo tri teze, ki smo jih v pisni nalogi želeli potrditi ali ovreči s pomočjo poslane ankete.

- Knjižnice se srečujejo z upadom izposoje neknjižnega gradiva, predvsem avdiovizualnega.
- Smiselna je uvedba novih vrst neknjižnega gradiva in tako ohranjanje aktualnosti zbirke in zanimanja s strani uporabnikov.
- Večina splošnih knjižnic svojim uporabnikom ne omogoča dostopa do pretočnih vsebin.

7.2 METODOLOGIJA IN METODE

ANKETA

Ena izmed znanstvenih metod zbiranja podatkov v okviru raziskovalnega procesa je anketna metoda, ki omogoča zbiranje kvantitativnih podatkov in sodi med kvantitativne metode. Za anketno metodo je značilno, da praviloma ne proučujemo celotne populacije, ampak na ustrezen način iz nje izberemo samo določene enote (manjši vzorec) in pridobimo podatke, ki omogočajo posploševanje značilnosti, mnenj, prepričanj itd. celotne populacije (Ambrožič, 2005, str. 23).

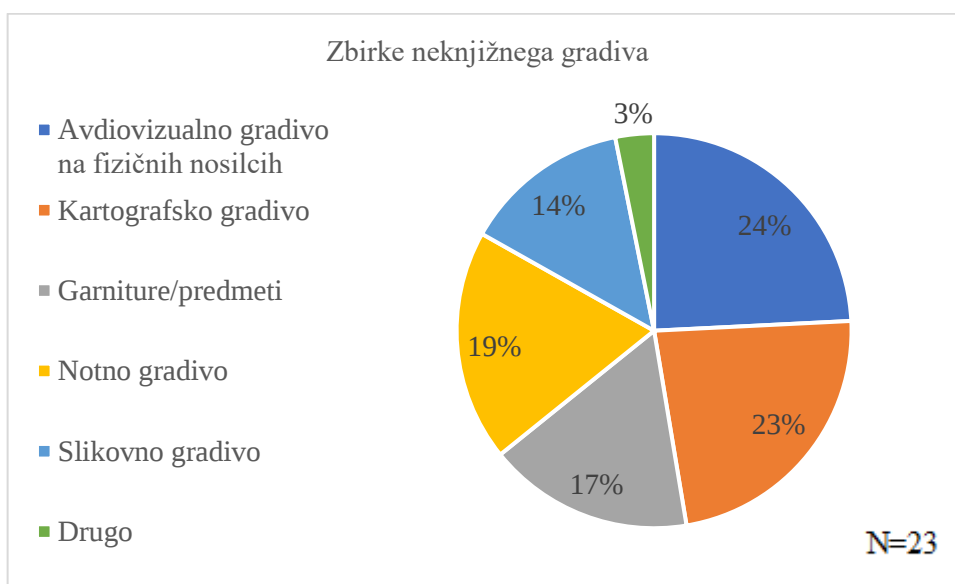
V raziskovalnem delu smo uporabili anketno metodo, izvedeno v spletnem okolju, s katero smo želeli preveriti aktualnost in uporabo zbirk neknjižnega gradiva v slovenskih splošnih knjižnicah. Anketa vsebuje 16 vprašanj, ki se nanašajo na vrste zbirk neknjižnega gradiva v splošnih knjižnicah ter trend izposoje gradiva.

Prav tako smo preverjali mnenja zaposlenih v oddelku nabave in obdelave o potrebah po neknjižnem gradivu v knjižnicah in načinu uporabe tovrstnega gradiva ter raziskali, po katerih vrstah neknjižnega gradiva njihovi uporabniki najbolj povprašujejo. Nekaj vprašanj smo naslovili tudi na pretočne vsebine v knjižnicah ter na mnenja zaposlenih glede dostopa in uporabe pretočnih vsebin kot dela knjižnične ponudbe.

Povezave na anketo smo poslali po e-pošti 58 splošnim knjižnicam po Sloveniji, in sicer zaposlenim v nabavi in obdelavi knjižničnega gradiva. Anketa je bila odprta za reševanje od 10. julija 2024 do 31. avgusta 2024.

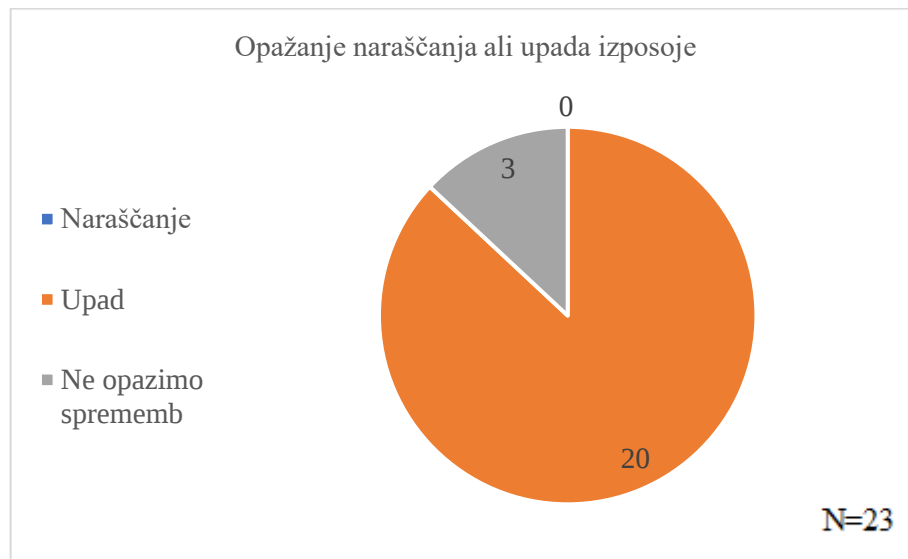
7.3 REZULTATI RAZISKAVE

Prvo vprašanje v anketi se navezuje na poimenovanje knjižnice, iz katere anketiranec prihaja. Z drugim vprašanjem smo preverjali, katere zbirke neknjižnega gradiva knjižnice ponujajo. Možnih je bilo več odgovorov. Zbrali smo naslednje odgovore: avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih (23 odgovorov, 24 %), kartografsko gradivo (22 odgovorov, 23 %), notno gradivo (18 odgovorov, 19 %), garniture/predmeti (16 odgovorov, 17 %), slikovno gradivo (13 odgovorov, 14 %) in drugo (3 odgovori, 3 %). Pod odgovor »drugo« so anketiranci navedli še e-knjige, avdio knjige, igrače in e-vire.

Slika 3: Odgovori na vprašanje, katere zbirke neknjižnega gradiva ponuja knjižnica.

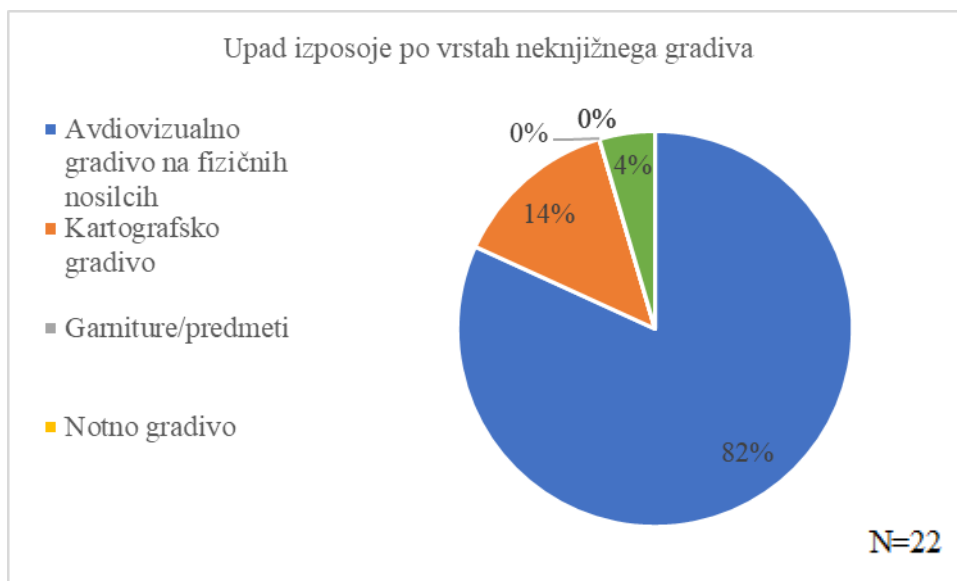
Pri tretjem in četrtem vprašanju smo preverjali opažanje anketirancev o trendih izposoje zbirk neknjižnega gradiva oziroma zanimanju za tovrstne zbirke. Nihče od anketirancev ni opazil naraščanja izposoje oz. zanimanja. Trije anketiranci (13 %) niso opazili nobenih sprememb (Slika 4).

Slika 4: Odgovori na vprašanje, ali anketirani opazijo naraščanje ali upad izposoje in/ali zanimanja za zbirke neknjižnega gradiva.

Anketiranci so pri četrtem vprašanju, kjer je bilo možnih več odgovorov, trend izposoje pripisali trem razlogom, in sicer da uporabniki nimajo ustrezne opreme za predvajanje/uporabo (14 odgovorov, 61 %), da vsebine dobijo drugje (21 odgovorov, 91 %) in da uporabniki nimajo več zanimanja za tovrstno gradivo (8 odgovorov, 35 %).

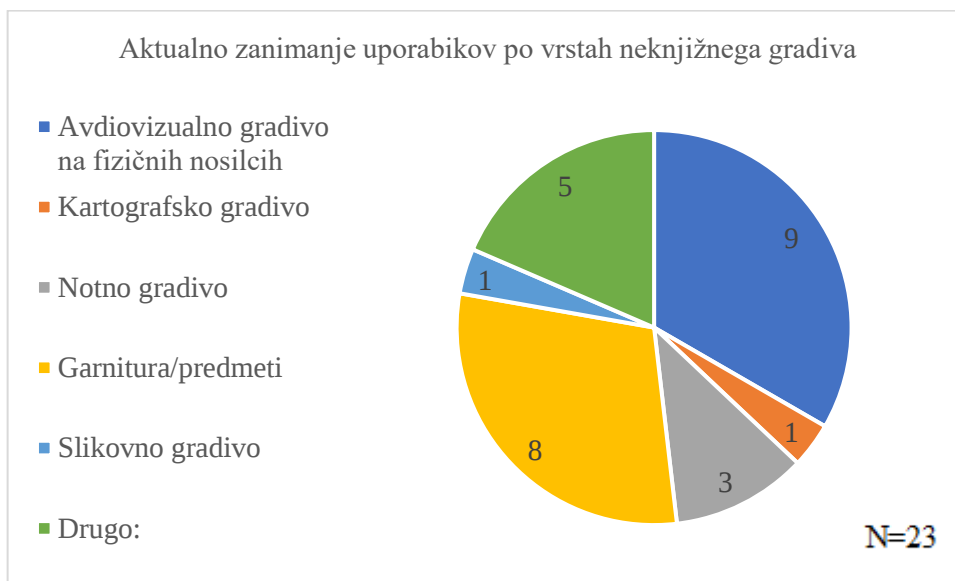
Pri petem vprašanju smo tiste anketirance, ki so opazili upad izposoje, spraševali, pri katerih zbirkah neknjižnega gradiva so opazili največji upad. Od 20 anketirancev, ki so opazili upad izposoje, jih je 18 odgovorilo (82 %), da so ta trend najbolj opazili na avdiovizualnem gradivu na fizičnih nosilcih, 3 (14 %) pa na kartografskem gradivu (Slika 5).

Slika 5: Odgovori na vprašanje za anketirane, ki opazijo upad izposoje glede na vrsto neknjižnega gradiva.

Pri šestem vprašanju smo preverjali, ali anketiranci opazijo naraščanje izposoje pri kakšni vrsti neknjižnega gradiva. Trije anketiranci (60 %) so odgovorili, da opazijo naraščanje izposoje oz. zanimanje uporabnikov za garniture oz. predmete, po en odgovor smo zabeležili za kartografsko (20 %) in notno gradivo (20 %).

Pri sedmem vprašanju smo anketirance spraševali o njihovih opažanjih, katere vrste neknjižnega gradiva so trenutno še zanimive za uporabnike knjižnice. Možnih je bilo več odgovorov. Največje zanimanje so še vedno opazili pri avdiovizualnem gradivu in pri garniturah. Zbrali smo naslednje odgovore: avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih (9 odgovorov, 39 %), garniture/predmeti (8 odgovorov, 35 %), drugo (5 odgovorov, 22 %), notno gradivo (3 odgovori, 13 %), slikovno gradivo (1 odgovor, 4 %), kartografsko gradivo (1 odgovor, 4 %) (Slika 6). Pod odgovor »drugo« so anketiranci navedli še e-knjige in avdio knjige.

Slika 6: Odgovori na vprašanje o vrstah neknjižnega gradiva, po katerih uporabniki trenutno najbolj povprašujejo.

Pri osmem in devetem vprašanju smo spraševali o morebitnih spremembah ponudbe neknjižnega gradiva glede na povpraševanje uporabnikov. Pri osmem vprašanju, ali se je glede na povpraševanje ponudba neknjižnega gradiva v vaši knjižnici spremenila, smo zabeležili 20 odgovorov za »da« (87 %) in tri odgovore za »ne« (13 %) (Slika 7).

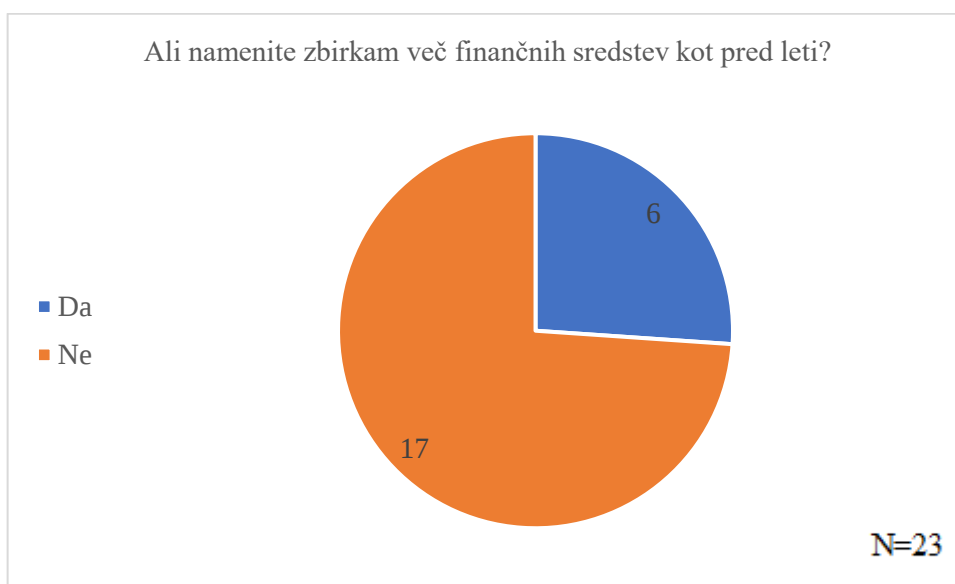

Slika 7: Odgovori na vprašanja o spremembi ponudbe neknjižnega gradiva glede na povpraševanja s strani uporabnikov

Pri devetem vprašanju smo anketirance, ki so pri prejšnjem vprašanju odgovorili z »da«, vprašali, kako se je ponudba neknjižnega gradiva v njihovi knjižnici spremenila. Odgovorili so,

da so zmanjšali nabavo neknjižnega gradiva, predvsem DVD-jev in CD-jev, oziroma so tovrstno gradivo kupovali v manjših količinah in izvodih. Osredotočili so se na nabavo druge vrste neknjižnega gradiva (didaktičnih igrac, družabnih iger itd.). Da je zbirka neknjižnega gradiva še vedno aktualna, so nekatere knjižnice povečale tudi odpis gradiva.

Deseto in enajsto vprašanje se nanašata na finančni vidik. Anketirane smo spraševali, ali z razliko od prejšnjih let namenijo več finančnih sredstev za zbirke neknjižnega gradiva. Za odgovor »da« se je odločilo 6 anketirancev (26 %), za odgovor »ne« pa 17 anketirancev (74 %) (Slika 8).

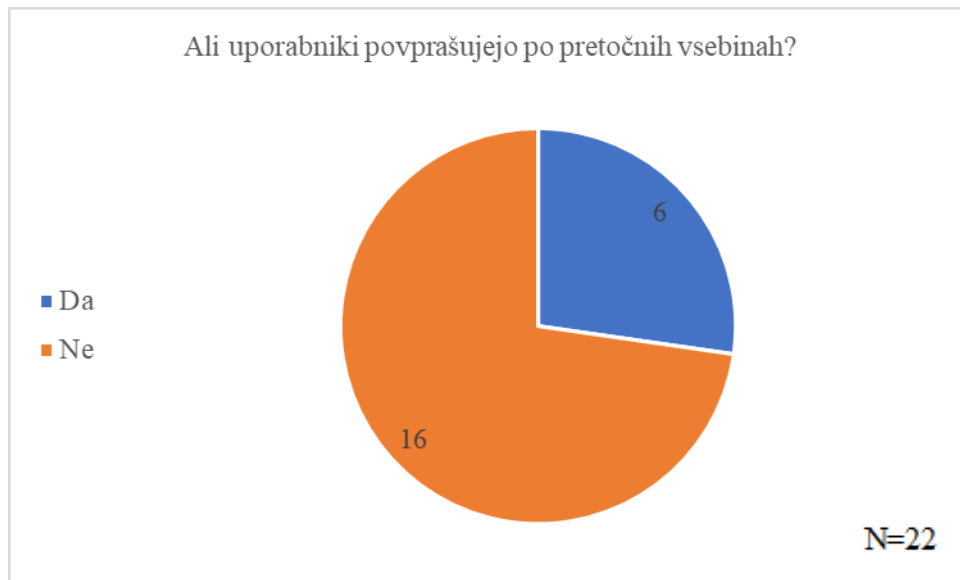

Slika 8: Odgovori na vprašanje, ali katerim zbirkam neknjižnega gradiva vprašani namenijo več finančnih sredstev kot pred leti.

Pri enajstem vprašanju smo anketirance, ki so pri prejšnjem vprašanju odgovorili z »da«, vprašali, katerim zbirkam neknjižnega gradiva namenijo več finančnih sredstev kot pred leti. Odgovorili so, da knjižnice več finančnih sredstev namenijo garnituram (igrače in družabne igre), e-knjigam, avdio knjigam, slikovnemu gradivu in glasbenim zgoščenkam.

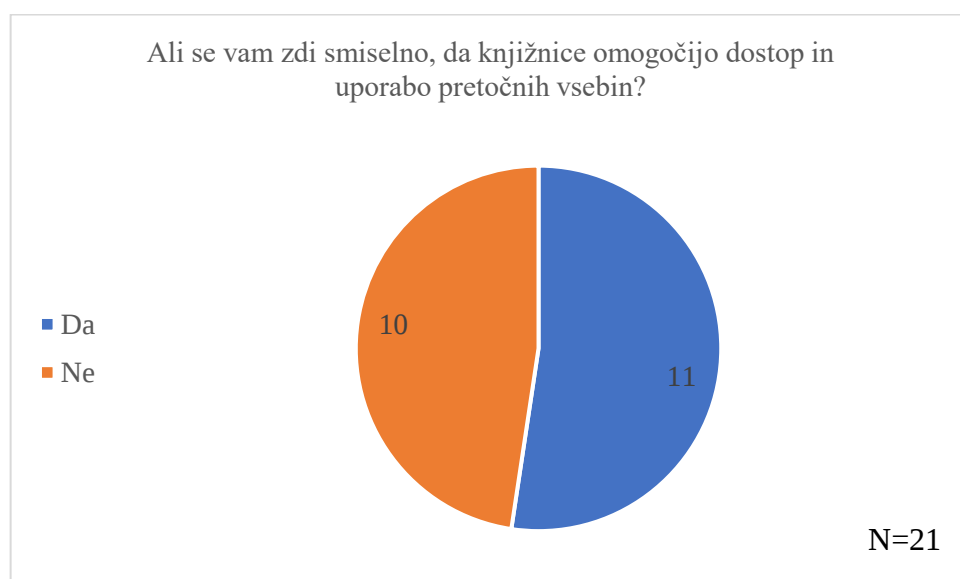
Od dvanajstega do šestnajstega vprašanja smo anketirance spraševali o pretočnih vsebinah v knjižnici.

Pri dvanajstem vprašanju smo anketirane spraševali, ali njihovi uporabniki povprašujejo po pretočnih vsebinah v knjižnici. Šest (27 %) jih je odgovorilo »da« in 16 (73 %) jih je odgovorilo »ne« (Slika 9).

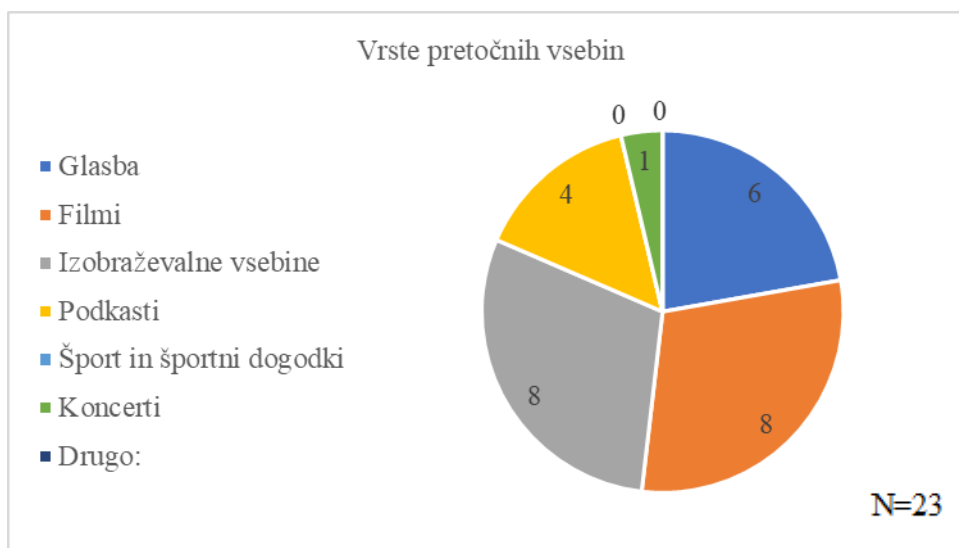
Slika 9: Odgovori na vprašanje, ali anketirani opazijo povpraševanje po pretočnih vsebinah v knjižnici.

Pri trinajstem vprašanju so bila mnenja med anketiranci o smislu uvedbe nepretočnih vsebin v knjižnice deljena. Za odgovor »da« se je odločilo 11 anketirancev (52 %), za odgovor »ne« pa 10 anketirancev (48 %) (Slika 10).

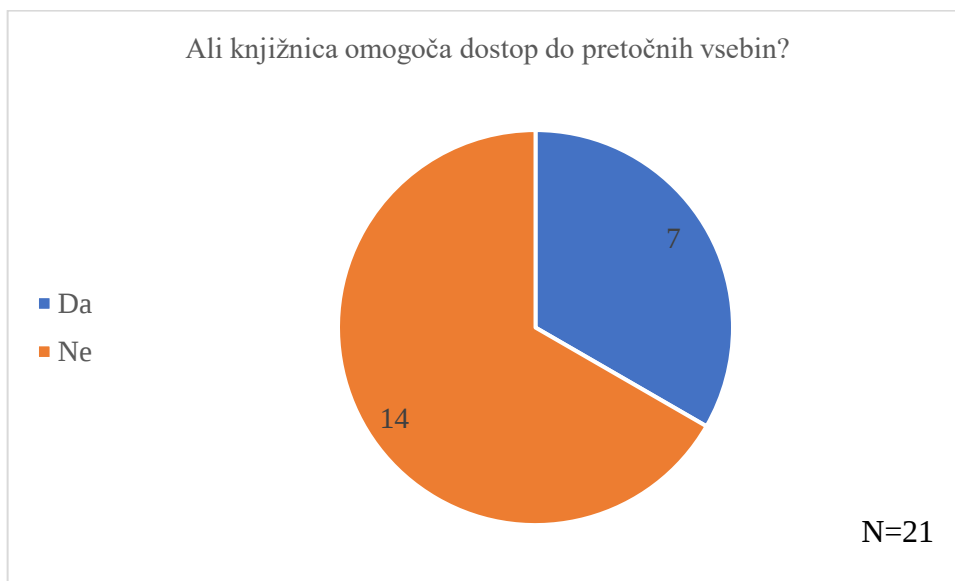
Slika 10: Odgovori na vprašanje, ali se anketiranim zdi smiselno, da knjižnice omogočijo dostop in uporabo pretočnih vsebin kot del svoje ponudbe.

Pri štirinajstem vprašanju smo anketirance, ki so pri prejšnjem vprašanju odgovorili z »da«, vprašali, do katerih vrst vsebin bi omogočili dostop. Možnih je bilo več odgovorov. Zabeležili smo naslednje odgovore: glasba (6 odgovorov, 26 %), filmi (8 odgovorov, 35 %), izobraževalne vsebine (8 odgovorov, 35 %), podkasti (4 odgovori, 17 %), koncerti (1 odgovor, 4 %), šport in športni dogodki (0 odgovorov, 0 %), drugo (0 odgovorov, 0 %) (Slika 11).

Slika 11: Odgovori na vprašanje, do katerih vrst vsebin, za anketirance, ki so odgovorili z »da« pri prejšnjem vprašanju.

Pri petnajstem vprašanju smo spraševali, ali katere knjižnice že ponujajo dostop do pretočnih vsebin. Sedem splošnih knjižnic (33 %) že ponuja dostop do tovrstnih vsebin, medtem ko 14 sodelujočih v anketi (67 %) teh vsebin ne ponuja (Slika 12).

Slika 12: Odgovori na vprašanje, ali knjižnica že omogoča dostop do pretočnih vsebin.

Pri šestnajstem vprašanju smo anketirance, ki so pri prejšnjem vprašanju odgovorili z »da«, vprašali, do katerih baz oz. platform so dostopali. Odgovori so bili Baza slovenskih filmov, Kanopy in YouTube kanali knjižnic.

8 RAZPRAVA

V pisni nalogi za bibliotekarski izpit smo obravnavali uporabo in aktualnost zbirk neknjižnega gradiva v KFBK in drugih slovenskih splošnih knjižnicah. Za raziskovalni del smo uporabili anketno metodo. Anketni vprašalnik smo poslali po e-pošti 58 slovenskim splošnim knjižnicam, zaposlenim v oddelku nabave in obdelave gradiva. Odgovor smo prejeli od 23 zaposlenih, anketo je v celoti dokončalo 21 vprašanih, kar predstavlja 36 % vseh vprašanih.

Prva hipoteza, da se splošne knjižnice srečujejo z upadom izposoje neknjižnega gradiva, je bila potrjena. Knjižnice se po rezultatih ankete srečujejo z upadom vseh vrst neknjižnega gradiva, predvsem pa avdiovizualnega, kar smo potrdili pri petem vprašanju anketnega vprašalnika, kjer je 18 od 23 anketirancev odgovorilo, da opazijo največji upad izposoje pri avdiovizualnem gradivu na fizičnih nosilcih, kar predstavlja 86 % vseh vprašanih.

Druga hipoteza, da je v splošnih knjižnicah smiselna uvedba novih vrst neknjižnega gradiva in tako ohranjanje aktualnosti zbirke ter zanimanja s strani uporabnikov, se je delno potrdila. Večina vprašanih je odgovorila, da so se v knjižnici raje odločili za zmanjšanje ponudbe

neknjižnega gradiva, brez uvedbe novih vrst. Vprašani so pri osmem vprašanju, ali se je glede na povpraševanje ponudba neknjižnega gradiva v knjižnici spremenila, odgovorili večinoma pritrdilno. Pri devetem vprašanju, ki se navezuje na prejšnje vprašanje, so anketiranci odgovorili, da se je zbirka spremenila predvsem z večjim odpisom zastarelega in uničenega gradiva ter z manjšim nakupom tovrstnega gradiva zaradi upada zanimanja pri uporabnikih. Odgovorili so, da so kupovali tudi več garnitur in predmetov na račun zmanjšanja nakupa drugih vrst neknjižnega gradiva. Vprašani so pri desetem vprašanju odgovorili, da so večinoma zmanjšali finančna sredstva, ki jih namenijo za zbirke neknjižnega gradiva.

Tretja hipoteza, da večina splošnih knjižnic svojim uporabnikom ne omogoča dostopa do pretočnih vsebin, se je potrdila. Dostop do pretočnih vsebin ponuja 7 od 21 anketirancev, kar predstavlja 33 % vseh vprašanih. Pri naslednjem vprašanju, do katerih baz pretočnih vsebin bi omogočili dostop, so vprašani navedli Bazo slovenskih filmov in Kanopy. Pri vprašanju, ali uporabniki knjižnice sprašujejo po pretočnih vsebinah kot delu knjižnične ponudbe, je le 6 od 22 anketirancev odgovorilo pritrdilno, kar predstavlja 27 % vseh vprašanih in bi lahko nakazovalo, da uporabniki knjižnice ne dojemajo več kot mesta, kjer bi lahko dobili avdiovizualno gradivo. Približno polovica vprašanih vseeno meni, da bi knjižnice kot del svoje ponudbe morale ponuditi in omogočiti dostop do pretočnih vsebin.

9 ZAKLJUČKI

Ohranjanje aktualnosti knjižnične zbirke splošnih knjižnic je ključnega pomena, ker tako knjižnice ostanejo relevantne in aktualne za uporabnike. V zadnjih letih se je v nekaterih slovenskih splošnih knjižnicah pojavila inovativna praksa vključevanja novih zbirk, predvsem neknjižnega gradiva. Med bolj izstopajočimi zbirkami sta knjižnica stvari in uvedba dostopa do pretočnih vsebin v knjižnici.

Anketa je pokazala, da uporabniki knjižnic ne dojemajo več kot mesta, kjer bi si izposodili nekatere vsebine, ki so bile še pred časom zelo priljubljene, predvsem avdiovizualne. Morda so za nastalo situacijo do določene mere odgovorne tudi knjižnice, ki prepočasi sledijo razvoju in trendom na tem področju.

Knjižnica stvari omogoča izposojanje različnih predmetov, ki jih posamezniki potrebujejo občasno in jih zato ne želijo kupiti. Ta praksa se širi po knjižnicah in tudi samostojnih zavodih po vsem svetu, saj omogoča dostopnost do stvari, ki so običajno drage ali pa jih ljudje ne uporabljajo pogosto. Splošne knjižnice lahko z uvedbo knjižnice stvari prispevajo k bolj trajnostnemu načinu življenja, za kar si kot družba moramo prizadevati. Uporabniki knjižnice si lahko predmete izposodijo, kar zmanjšuje potrošnjo in količino odpadkov, ki jih ljudje proizvedemo, hkrati pa knjižnica daje zgled za bolj trajnostni stil življenja. Zbirka predmetov in stvari omogoča knjižnicam tudi, da prilagodijo svojo ponudbo potrebam lokalne skupnosti. Če knjižnica s pomočjo analize lokalnega okolja opazi povečano zanimanje za določeno vrsto stvari, lahko v zbirko doda ustrezne predmete ali materiale kot odgovor na trenutne potrebe in interese prebivalstva.

Uvedba dostopa do pretočnih vsebin v splošnih knjižnicah je še en pomemben način za ohranjanje aktualnosti knjižnic v sodobni digitalni dobi in uporabnikom ponuja dostop do različnih oblik zabave, izobraževanja in informacij. Knjižnice tako povečujejo dostopnost svoje zbirke, saj uporabniki do nje dostopajo po spletu in jo lahko uporabljajo kjerkoli in kadarkoli. To je še posebej pomembno za ljudi, ki zaradi ovirane mobilnosti in oddaljenosti ne morejo obiskovati knjižnic. S tem ko knjižnice s svojo članarino omogočajo dostop do pretočnih vsebin, hkrati pomagajo uporabnikom izboljšati digitalno pismenost in zmanjšujejo digitalni prepad, saj tako omogočajo dostop do digitalnih vsebin tudi tistim, ki si plačevanja mesečnega stroška uporabe več ponudnikom pretočnih vsebin ne bi mogli privoščiti. Pri uvedbi dostopa do pretočnih vsebin knjižnice tudi prihranijo prostor in tako odpravijo potrebo po fizičnih medijih, kar jim omogoča, da zmanjšajo potrebo po skladiščenju teh zbirk. Poleg tega se zmanjšajo tudi stroški nabave, vzdrževanja in popravil fizičnih kopij. Z uvedbo pretočnih vsebin knjižnice ostajajo konkurenčne na področju dostopa do informacij in vsebin za prosti čas, kjer sicer prevladujejo komercialni ponudniki. Knjižnice ponujajo edinstveno priložnost za nizkocenovni dostop do licenčnih vsebin in tako prispevajo k enakosti dostopa do informacij za vse. Dober sistem predstavlja tudi CobissEla, kjer je na voljo veliko število e-knjig, ob tem pa ima knjižnica le toliko stroškov, kolikor ima izposoje. Ponudniki avdiovizualnih vsebin bi lahko s podobnim sistemom, ki bi ga bilo še treba razviti, nalagali vsebine in določili pogoje izposoje, kot je na primer število točk, ki bi predstavljale vrednost posamezne izposoje. Tako bi knjižnice vseeno ostale kraj, kjer lahko uporabniki dostopajo do avdiovizualnih vsebin, četudi v zmanjšanem obsegu.

V knjižnicah se pojma elektronskih virov in neknjižnega gradiva pogosto prepletata, saj tehnološki napredek omogoča raznolike oblike dostopa do informacij. Elektronski viri so vsekakor postali ključni elementi knjižničnih zbirk, ki lahko tudi dopolnjujejo zbirke neknjižnega gradiva. Pri odgovorih na anketna vprašanja smo opazili, da del knjižničarjev enači pojma elektronski viri in neknjižno gradivo. Oba pojma predstavljata alternative tradicionalnim tiskanim medijem. Morda bi bila v prihodnosti v bibliotekarski stroki smiselna uvedba enotne definicije pojma neknjižno gradivo, da ne bi še naprej prihajalo do razhajanj in različnih tolmačenj.

Z razširitvijo ponudbe knjižnice postanejo bolj privlačne za širšo skupino ljudi in hkrati privabijo nove uporabnike, mlade ljudi, družine in druge posameznike, ki iščejo alternativo potrošniškemu načinu življenja.

10 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Ambrožič, M. (2005). Anketna metoda. V A. Šauperl (ur.), *Raziskovalne metode v bibliotekarstvu, informacijski znanosti in knjigarstvu* (str. 23–52). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- Bregant, T. (2015). Pomen igre za otrokov razvoj. *Didakta*, 25(183), 25–28.
<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-1DKDJY4I>
- Bromiel, L. in Towers, A. (2024). Beyond books: exploring the library of things movement. *ILA Reporter*, 42(1). <https://www.ila.org/publications/ila-reporter/article/197/beyond-books-exploring-the-library-of-things-movement>
- Costello S. (30. 3. 2023). *Internet streaming: what is it and how it works*. Lifewire.
<https://www.lifewire.com/internet-streaming-how-it-works-1999513>
- Crane, D. (30. 6. 2021). *Are we reaching the end of library DVD collections?* Public Libraries Online. <https://publiclibrariesonline.org/2021/06/are-we-reaching-the-end-of-library-dvd-collections/>
- Filmfriend. (b. d.). *Frequently asked questions*. <https://www.filmfriend.de/en/frequently-asked-questions>
- ISBD(NMB): *mednarodni standardni bibliografski opis neknjižnega gradiva*. (1997). Narodna in univerzitetna knjižnica.

- Jones, L., Nousir, A., Everett, T. in Nabil, S. (2023). Libraries of things: understanding the challenges of sharing tangible collections and the opportunities for HCI. V A. Schmidt, K. Väänänen, T. Goyal, P. O. Kristensson, A. Peters, S. Mueller, J. R. Williamson in M. L. Wilson (ur.), *Proceedings of the 2023 CHI conference on human factors in computing systems* (str. 1–18). Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/3544548.3581094>
- Landgraf, G. (2015). Not your garden-variety library. *American Libraries Magazine*, 46(1/2), 58–62. <https://americanlibrariesmagazine.org/2015/01/05/not-your-garden-variety-library/>
- Ločniškar-Fidler, M. (2004). *Razvoj, obdelava in uporabniki neknjižnega gradiva v splošnih knjižnicah* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2009). *Bibliotekarski terminološki slovar*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Keyworth L. (28. 3. 2024). *Navigating the path: Digital maps vs. paper maps*. Lovell Johns. <https://www.lovelljohns.com/navigating-the-path-digital-maps-vs-paper-maps/>
- Kerec, B. (2001). Nekonvencionalni tiskani (?) nosilci informacij danes: drobni tiski in sllkovno gradivo z vidika ohranjanja, obdelave in ponudbe. *Knjižnica*, 45(3), 51–78.
- Knjižnica Franceta Balantiča Kamnik. (2017). *Upravljanje knjižnične zbirke Knjižnice Franceta Balantiča Kamnik*. https://www.kam.sik.si/Portals/KnjiznicaKamnik/Dokumenti/Ncrti_in_strateski_dok/UPRAVLJANJE_KNJIZ_NICNE_ZBIRKE_KFBK%20-NABAVNA%20POLITIKA.pdf
- Mayer, B. in Harris, C. (2010). *Libraries got game: aligned learning through modern board games*. American Library Association.
- Meze, T. (2019). *Pravni vidiki pretočnega prenosa glasbe* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta. <https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=125175&lang=slv>
- Naxos Music Library. (b. d.). *FAQs*. <https://www.naxosmusiclibrary.com/faqs>
- Petek, M. (2023). Osnove katalogizacije neknjižnega gradiva. V A. Šauperl (ur.), *Organizacija knjižničnih zbirk* (str. 167–190). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- Rampih, S. (2010). *Nabavna politika v splošnih knjižnicah*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

- Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2024–2031 (ReNPK24–31). (2024). *Uradni list RS*, št. 61/2024. <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2024-01-2119/resolucija-o-nacionalnem-programu-za-kulturo-2024-2031-renpk24-31>
- Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: (za obdobje 2018–2028)*. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Vrbnjak, T. (2023). *Filmska zbirka v Osrednji knjižnici Mariborske knjižnice* [Pisna naloga za bibliotekarski izpit]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Osrednja humanistična knjižnica. <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-H9VCX1D0>

PRILOGE

Priloga 1: Anketa

Aktualnost in uporaba zbirk neknjižnega gradiva v slovenskih splošnih knjižnicah

Spoštovani,

anketa je del pisne naloge, s katero želimo preveriti aktualnost in uporabo zbirk neknjižnega gradiva v slovenskih splošnih knjižnicah. Anketa je namenjena zaposlenim v nabavi in obdelavi knjižničnega gradiva.

Zahvaljujemo se vam za čas, ki ga boste namenili izpolnjevanju ankete.

- 1. Navedite knjižnico, iz katere prihajate.**
- 2. Katere zbirke neknjižnega gradiva ponuja vaša knjižnica? (Možnih je več odgovorov.)**
 - avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih
 - kartografsko gradivo
 - garniture/predmeti
 - notno gradivo
 - slikovno gradivo
 - drugo:
- 3. Opazate naraščanje ali upad izposoje in/ali zanimanja za zbirke neknjižnega gradiva?**
 - Opažamo naraščanje.
 - Opažamo upad.
 - Ne opazimo sprememb.
- 4. Čemu prepisujete takšen trend izposoje in/ali zanimanja? (Možnih je več odgovorov.)**
 - Uporabniki nimajo ustrezne opreme za predvajanje/uporabo.
 - Uporabniki dobijo vsebine drugje (platforme s pretočno vsebino itd.).
 - Uporabniki nimajo več zanimanja za tovrstno gradivo.
 - Ne opazimo sprememb.
 - Drugo:
- 5. Če opazate upad izposoje, izposoja katere zbirke neknjižnega gradiva najbolj upada?**
 - avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih
 - kartografsko gradivo
 - notno gradivo
 - garniture/predmeti

- slikovno gradivo
- drugo:

6. Če opazate naraščanje izposoje, izposoja katere zbirke neknjižnega gradiva najbolj narašča?

- avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih
- kartografsko gradivo
- notno gradivo
- garniture/predmeti
- slikovno gradivo
- drugo:

7. Po katerih vrstah neknjižnega gradiva vaši uporabniki trenutno najbolj povprašujejo? (Možnih je več odgovorov.)

- avdiovizualno gradivo na fizičnih nosilcih
- kartografsko gradivo
- notno gradivo
- garnitura/predmeti
- slikovno gradivo
- drugo:

8. Ali se je glede na povpraševanje ponudba neknjižnega gradiva v vaši knjižnici spremenila?

- da
- ne

9. Če ste odgovorili z da, kako?

10. Ali katerim zbirkam neknjižnega gradiva namenite več sredstev kot pred leti?

- da
- ne

11. Če ste odgovorili z da, katerim?

12. Ali vaši uporabniki povprašujejo po pretočnih vsebinah v knjižnici?

- da
- ne

13. Ali se vam zdi smiselno, da knjižnice omogočijo dostop in uporabo pretočnih vsebin kot del svoje ponudbe?

- da
- ne

14. Če ste odgovorili z da, za katere vrste vsebin? (Možnih je več odgovorov.)

- glasba
- filmi
- izobraževalne vsebine
- podkasti
- šport in športni dogodki
- koncerti
- drugo:

15. Ali vaša knjižnica že omogoča dostop do pretočnih vsebin?

- da
- ne

16. Če ste odgovorili z da, do katerih baz oz. platform?